

TÜRK HUKUKUNDA SÜRESİZ NAFKA

Tarihin hiçbir döneminde, hiçbir hukuk sistemi boşanan eşlerden biri yoksulluğa düşecek diye diğeri için ömür boyu sürebilecek yoksulluk nafakası yükümlülüğü öngörmemiştir.

Bu yazımızın konusu ciddi bir tartışmaya sebep olan *yoksulluk nafakası*dır. Boşanma prosedürünün kendisi zaten gayet zahmetli ve her iki tarafı yıpratıcı bir süreç iken bizim hukukumuzda boşanmadan sonra da çiftlerin birbirlerinden tam olarak kurtulamadığını söylemek çok da abartılı olmaz. Zira boşanmaya bağlı olarak çiftlerin birbirlerinden maddi ve manevi tazminat taleplerine ilaveten nafaka talepleri de bulunmaktadır.

Nafaka, Türk hukukunda *yoksulluk nafakası* ve *iştirak nafakası* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İştirak nafakası, boşanmadan sonra çocuğa bağlanan nafakadır. İştirak nafakası bu yazımızın konusu değildir.

Yoksulluk nafakası ise boşanan taraflardan birinin diğ erinden istediğ i bir nafaka türüdür. Türk Medeni Kanunu'nun 175. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre: "*Boşanma yüzünden yoksulluğ a düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğ er taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir.*"

Madde metninden anlaşıldığı gibi yoksulluk nafakasının şartları şöyledir;

Tarafların boşanmış olmaları gerekmektedir. Boşanma davası açılırken de nafaka talep edilebilir. Bu nafakaya tedbir nafakası denir. Boşanma davası süresince yoksulluğ a düşecek tarafa talep halinde bağlanan nafaka tedbir nafakasıdır. Boşanma kararının verilmesi

ile beraber bu tedbir nafakası yoksulluk nafakasına dönüşür.

Nafaka talep eden eşin yoksulluğ a düşmesi gerekmektedir. Bu da madde metninden anlaşılan açık bir şarttır. Yine ilerde yoksulluğ a düşecek eş de nafaka talep edebilir. Bu kısımda dikkat edilmesi gereken hususlardan bir tanesi yoksulluk kavramıdır. Yargıtay kararlarına göre kişinin yeme, içme, barınma, giyim gibi zorunlu ihtiyaçlarının asgari düzeyde karşılayamaması yoksulluğ a düşme olarak kabul edilmiştir. Buna ilaveten her dosyadaki taraflar kendi şartları bakımından mahkemede değerlendirmeye tabi tutulur. Dikkate değ er diğ er husus ise kişinin yoksulluğ a düşme sebebi boşanma olmasıdır.

Çekişmeli boşanma davalarında boşanmaya karar veren mahkeme aynı zamanda tarafların söz konusu boşanmadaki kusur oranlarını da tespit etmektedir. Bu husus nafaka talep eden taraf için önemlidir zira mahkeme boşanmanın gerçekleşmesinde diğ er taraftan daha fazla kusuru olan taraf yoksulluk nafakası talebinde bulunamaz. Ancak bazen taraflar boşanmada eşit kusurlu da olabilmektedirler. Bu durumda ise diğ er şartları sağlayan tarafa, talep etmesi halinde nafaka bağlanabilir. Dolayısı ile boşanmanın gerçekleşmesinde hiç kusuru olmayan, daha az kusuru olan ya da en fazla eşit kusurlu olan eş nafaka talep edebilir.

Yoksulluk nafakasının diğerk bir şartı ise tarafın mahkemedenden talep etmesidir. Başka bir ifade ile mahkeme kendiliğinden nafakaya hükmetmez. Ancak tarafın mahkemedenden kendisine nafaka bağlanması için talebi gereklidir. Burada yine önemli bir husustan bahsetmekte fayda var. Boşanma davası devam ederken yoksulluk nafakası talep etmemiş taraf boşanma davası kesinleştikten sonra en fazla 1 sene içinde diğerk

taraftan nafaka talebinde bulunabilir. Boşanma davası kesinleştikten sonra 1 sene geçmişse, bu müddetten sonra yoksulluk nafakası talep edilirse diğerk taraf zamanaşımı itirazında bulunabilir. Böyle bir durumda nafaka talebi reddedilir. Yani boşanma davası kesinleştikten sonra ömür boyu nafaka tehdidi ile yaşama gibi bir durum söz konusu değildir.

Nafaka miktarının belirlenmesinde karşı tarafın maddi gücüne bakılır. Yani boşanma davası ile yoksulluğa düşen kadına kocası tarafından verilecek nafaka miktarı belirlenirken kocanın mali gücü dikkate alınacaktır. Nafaka miktarı sonradan arttırılabilir veya azaltılabilir.

Nafaka kavramından kısaca bahsettikten sonra yazımızın esas noktasına gelebiliriz. Yoksulluk nafakası süresiz olarak istenebilir. Başka bir ifadeyle talep halinde koca ya da kadın boşandığı eşine ömür boyu nafaka vermek zorunda kalabilir. Bu, yukarıdaki mad-

de metninden de açıkça anlaşılmaktadır. Eski Türk Medeni Kanunu'nda yoksulluk nafakası ancak 1 sene ile sınırlı olarak verilebiliyordu. Ancak 12/05/1988 tarihinde yürürlüğe giren 3444 Sayılı kanun ile yoksulluk nafakası süresiz verilebilir hale gelmiştir. Söz konusu kanun ile gelen süresiz yoksulluk nafakası ciddi meselelere sebep olmaktadır.

Her şeyden önce evliliği çok kısa sürmüş dahi olsa nafaka yükümlülüğü altına girmiş kadın ya da erkek diğerk tarafa ömür boyu bakmak zorunda kalmaktadır. Hayatının sadece bir ayını aynı çatı altında birlikte geçirdiği bir kişiye ömür boyu maddi anlamda destek olmak mecburiyeti elbette ki boşanan nafaka yükümlüsü bireylere çok ağır gelmektedir.

Bununla birlikte yukarıda bahsettiğimiz üzere nafaka azaltılabilmektedir. Aynı zamanda nafakanın kaldırılması da söz konusudur. Boşandıktan sonra nafaka alan eş başka bir kişi ile evlenirse ya da evli gibi yaşarsa nafaka veren tarafın bu durumu tespit edip dava açması halinde nafakanın kaldırılması mümkündür. Ancak kişinin boşandığı eşinin başkası ile evlendiğini ya da evli gibi beraber yaşadığını bilmesi demek devamlı surette eski eşini takip etmesi, eski eşinden haberdar olması anlamlarına gelmektedir. Boşanıp yollarını ayıran eşlere böyle bir yükümlülük yüklemek ahlaki açıdan dahi doğru değildir. Zira devamlı surette

birbirlerinin hayatlarına müdahil olmaları beklenmektedir.

Kanundaki süresiz nafaka düzenlemesinin bir diğer olumsuz tarafı ise tarafların bazen bu hakkı tamamen istismar amacı ile hareket etmeleridir. Çalışmak her zaman insana zor gelir. Nafaka ise boşanan tarafın karşı taraftan karşılıksız olarak aldığı bir paradır. Bazen nafaka alan taraf sırf nafaka kaldırılmasın ya da azaltılmasın diye çalışmamaktadır ya da fiilen çalışmakta ancak resmi olarak çalışıyor gözükmemektedir. Bu da hakkın kötüye kullanımıdır.

Bu ve benzeri sebeplerle Anayasa Mahkemesinde Türk Medeni Kanunu'nun 175. Maddesinde düzenlenen nafakanın "süresiz olarak" verilmesi ibaresinin Anayasa'ya aykırılığı sebebi ile dava açılmıştır. Ancak Anayasa Mahkemesi 2011/136 Esaslı, 2012/72 Karar

sayılı ve 17/05/2012 tarihinde verdiği karar ile bu ibarenin iptalini reddetmiştir. Kararın gerekçesi;

"'süresiz olarak' ibaresine yer vermesinin amacı, boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek olan eşin diğer eş tarafından, şartları bulunduğu sürece ekonomik yönden desteklenmesi ve asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanmasıdır.

Evlilik birliğinde eşler arasında geçerli olan dayanışma ve yardımlaşma yükümlülüğünün, evlilik birliğinin sona ermesinden sonra da kısmen devamı niteliğinde olan yoksulluk nafakasının özünde, ahlâki değerler ve sosyal dayanışma düşüncesi yer almaktadır. Yoksulluk nafakasının amacı nafaka alacaklısını zenginleştirmek değildir. Yoksulluk nafakasıyla, boşanma sonucunda yoksulluk içine düşen eşin asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanması düşünülmüştür. Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için nafaka talep eden eşin boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek olmasının yanı sıra, nafaka talep edilen eşin de nafaka ödeyebilecek ekonomik gücünün bulunması gerekmektedir.

İtiraz konusu kuralda, boşanma sebebiyle yoksulluğa düşen eş korumak için diğer eşin, koşulları bulunduğu sürece, herhangi bir süre sınırı olmaksızın yoksulluk nafakası vermesi düzenlenmiş olup bu yükümlülüğün sosyal hukuk devleti ilkesinin gereği olarak getirildiği kuşkusuzdur..." şeklinde ifade edilerek sosyal dayanışma ve ahlaki değerler gibi sebeplerden ötürü nafakanın süresiz olarak verilebilmesi hükmü savunulmuştur.

Ancak aynı karardaki karşı oy yazısında süresiz nafaka verilebilmesinin meydana getirdiği meseleler gayet güzel izah edilmiştir. Söz konusu karşı oy yazısında;

"...Türk Medenî Kanunu'nda yardım nafakası için herhangi bir süre şartı öngörülmemişken, bakım nafakasının bir türü olan yoksulluk nafakasının kanunda belirlenen şartlar dâhilinde süresiz talep edilebileceğinin öngörülmesi Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan 'sosyal hukuk devleti' ilkesine aykırıdır.

Hukuk, hakkaniyet ve nesafete dayanır fakat hakkaniyet ve nesafet bir romantizm veya hissi bir insanlık duygusu değildir. Aristo'ya göre hakkaniyet doğru ve haklı görünen şeydir. Hakkaniyet ve nesafet ahlaki, sosyal ve siyasî gerçek karşısında bir değer hükmünü gerektirir ve bu itibarla da toplumsal ilerleme ve istikrar vasıtasıdır. Hakkaniyet Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu'nun çeşitli

maddelerinde rastlanan bir kavramdır.

Anayasa Mahkemesi pek çok kararında hakkaniyet ilkesini ölçü olarak kullanmıştır. Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 2. maddesinde, Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan 'hukuk devleti'nin, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, konulan kurallarda adalet ve hakkaniyet ölçülerini göz önünde tutan, hakların elde edilmesini kolaylaştıran ve hak arama özgürlüğünün önündeki engelleri kaldıran devlet olduğunu pek çok kararında yinelemiştir. Yasaların hakkaniyet ölçütlerini gözetmesi hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Yasa koyucu hukuki düzenlemelerde kendisine tanınan takdir yetkisini anayasal sınırlar içinde adalet, hakkaniyet ve kamu yararı ölçütlerini göz önünde tutarak kullanmalıdır.

Evlilik hukuku ve daha da geniş olan aile hukuku, diğer hukuk kurallarından büyük çapta bağımsız bir alanı düzenlemeye yönelik kurallar içermektedir. Yoksulluk nafakasını düzenleyen 4721 sayılı Kanun'un 175.maddesi evliliğin süresi, nafaka alacak eşin yaşı, çalışma gücünün niteliği gibi özel şartlar aramamıştır. İnsanların boşanarak aralarındaki hukuki ilişkiyi bitirmiş olmalarına rağmen evlilik birliğinde var olan sorumluluklarının ömür boyu devam etmesi hem insafli değil, hem de hakkaniyete aykırıdır. Boşanmadan kaynaklanan bir nafaka alacağının varlığının belli koşullar altında, nafaka borçlusunun veya nafaka alacaklısının yaşamı boyunca, sanki mülkiyet hakkıymış gibi sürekli olması, hak düşürücü süre ve zaman aşımı kavramlarının kabul edildiği bir hukuk sisteminde adalet duygusunu zedelemektedir.

Yoksulluk nafakasının süresiz olması, ileride nafakanın artırılması, nafakanın azaltılması veya nafakanın kaldırılması davalarının açılmasına neden olacaktır. Bu durumda nafaka yükümlüsü eski eşin nafaka alan tarafın kanunda yazılı şartları taşıyıp taşımadığını kontrol amacıyla, onun özel hayatına müdahale anlamına gele-

bilecek davranışlara ve onun üzerinde psikolojik baskı kurmasına neden olabilecektir. Yoksulluk nafakasının süresiz olması bu nafakayı alan tarafın, karşı tarafı ömür boyu cezalandırmak amacıyla gelir getirici bir işte çalışmama ve evlilik ekti yapmadan birlikte yaşama gibi davranışlara itebilecektir. Bu haller yoksulluk nafakasının süresiz de olsa bir ceza olmadığını savunan görüşleri haksız çıkarmaktadır. Tarihin hiçbir döneminde, hiçbir hukuk sistemi boşanan eşlerden biri yoksulluğa düşecek diye diğeri için ömür boyu sürebilecek yoksulluk nafakası yükümlülüğü öngörmemiştir. Dolayısı ile yoksulluk nafakasının süresiz uygulanmasının nedeni ahlaki ve sosyal gerekçelerle açıklanamaz.

Öte yandan, yoksulluk olgusunun sebebi, sadece eşinden boşanan tarafın davranışları ve boşanmanın kendisi değildir. Bazı insanların, kendi özellikleri, doğal koşullar veya savaş gibi insan eliyle yaratılan sorunlar nedeniyle, geçimlerini sağlamakta, hatta karınlarını doyurmakta güçlük çekmeleriyle ilgili bir olgu olarak yoksulluğa tarihin her döneminde, her toplumda rastlanabilmektedir. Yoksulluk, günümüzde birtakım makro ve mikro faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan sosyal bir olgu haline gelmiştir. Makro faktörlerin başında; küreselleşme, işsizlik, küresel sermaye, ekonomik krizler ve göç gibi unsurlar gelmektedir. Eğitimsizlik, kapasite yoksunluğu, yoksulluk kültürü ve bireysel özellikler gibi unsurlar ise mikro faktörler arasında yer almaktadır.

Artık küresel bir sorun halini alan yoksulluk, beraberinde çeşitli sosyal problemler de getirmekte ve birtakım olumsuz sonuçlar da doğurmaktadır. Yoksulluk, genel olarak, sosyal dışlanma, şiddet ve suç, gecekondulaşma ve gettolaşma, marjinalleşme, konut ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı gibi sorunlara yol açmaktadır. Yoksulluk ayrıca, aile parçalanmaları, boşanma ve depresyon gibi problemler doğurmaktadır.

Bu yapısal durumun değişmesi, kamu yetkilileri tarafından bazı önlemler alınmasını ve bazı harcamalar yapılmasını, aynı biçimde, sosyal politika alanında işlev gören bir dizi kurumun varlığını gerektirmektedir. Avrupa Konseyi'nin 1961'de ortaya koyduğu, 1996'da da revize edilerek geliştirilen Avrupa Sosyal Şartı'na yansıdığı biçimiyle hak vurgusu, sadece çalışanların sosyal güvenlik, örgütlenme ve çalışma hayatını etkileyen kararlara katılma haklarını değil, bunların ötesinde, daha genel anlamda vatandaşlık haklarını da kapsamaktadır.

Bu bağlamda Avrupa Sosyal Şartı'nın bütün vatandaşların yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkına sahip olduklarını belirten 30. maddesi, bu hakkın hayata geçirilmesi için kullanılan önemli bir önlem olarak asgari gelir desteği uygulamasını gündeme getirmektedir. Bunun yanı sıra, istihdama yönelik politi-

kaların, toplumsal cinsiyetle ilgili ayrımcılığı önleme politikalarının, azınlıkların veya göçmen işçilerin sorunlarına yönelik çözümler geliştirme, özörlöler gibi özel ihtiyaçları olanlara yönelik önlem alma, evsizlik veya düşük standartta konut sorunlarını oradan kaldırma çabalarının, sosyal hak ve siyasi sorumluluk temelli yaklaşımların geliştirilmesi gerekmektedir.

Anayasa'nın 2. Maddesinde yer alan 'sosyal hukuk devleti' vatandaşlarına asgari geçim düzeyi sağlamayı kendisine görev bilen ve bu yüzden devletin sosyal ve ekonomik yaşama aktif müdahalesini meşru ve gerekli gören bir anlayışı ifade eder. Vatandaşların sosyal durumlarıyla ilgilenen sosyal hukuk devleti, insan onurunun korunmasını amaçlar ve bunun için sosyal adaleti ve refahı sağlamaya çalışır. Anayasa Mahkemesi'nin pek çok kararında vurguladığı gibi, sosyal devlet, sosyal adaletin, refahın ve güvenliğin gerçekleşmesini sağlayan devlettir.

Kültürümüzden kaynaklanan yardımsever eğilimlerinin, aile dayanışmasının, hayır kurumları ve vakıflar gibi geleneksel kurumların yoksullukla mücadele bağlamındaki faaliyetleri sık sık övgüyle anılmaktadır. Ancak, aynı zamanda toplumsal bir olgu olan ve Devletin aktif olarak mücadele etmesi gereken yoksulluğun sorumluluğunun, boşanan taraflardan birisinin üzerine ömür boyu yüklenmesi, kanımca, sosyal devlet ilkesine, hakkaniyete ve mantığa da uygun bir çözüm değildir..." demek sureti ile meseleyi gayet itinalı şekilde değerlendirmiştir.¹

Yazık ki Anayasa Mahkemesi'nin çoğunluk kararı bu şekilde olmadığı için Türk Medeni Kanunu'na göre yoksulluk nafakası süresiz olarak verilmeye devam etmektedir.

Yazımıza son vermeden önce yabancı hukuktan da bir örnek göstermek istiyoruz. İsviçre Medeni Kanu-

nu'nun 125/f.3 Maddesine göre kendi tembelliği sebebi ile yoksulluğa düşecek eşin yoksulluk nafakasına hak kazanamayacağı düzenlemesi yer almaktadır. Bu şekilde nafaka alan tarafın tembellik etmesinin önüne geçilecek, diğer taraftan nafaka ödeyen taraf da böyle bir durumun varlığı halinde ömür boyu nafaka ödeme yükümlülüğünden kurtulmuş olacaktır.²

Nafaka yükümlülüğünü evlilik süresi ile orantılı şekilde belli bir zamanla kısıtlamak da başka bir çözüm olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenen "süresiz nafaka" mevcut hali ile birçok adaletsizliğe ve istismara sebep olmaktadır. Meclis gündeminde de olan bu konunun bir an önce adil bir çözüme ulaştırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Burçak Çitak, Yoksulluk Nafakası, (Çevrimiçi) <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/viewFile/5000207195/5000175942> , 02 Mart 2018.

YARGI KARARLARI

Anayasa Mahkemesinin 2011/136 Esaslı, 2012/72 Karar sayılı ve 17/05/2012 tarihli kararı.

¹ Anayasa Mahkemesinin 2011/136 Esaslı, 2012/72 Karar sayılı ve 17/05/2012 tarihli kararı, <http://kararlari.yeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/64f47314-a60b-448e-8ea0-1c-645f3a4b73?excludeGereke=False&wordsOnly=False> , (Çevrimiçi), 02 Mart 2018.

² Burçak Çitak, Yoksulluk Nafakası, (Çevrimiçi) <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/viewFile/5000207195/5000175942> , 02 Mart 2018.

